

මෙන් අරමුණු ස්වභාවට ඉදුරාම විරුද්ධවූ, ශුභ සුඛ ආදී වශයෙන් තත්තවය වරදවා වටහා ගැනීම මෝහයය. සද්ධර්ම කෝෂය.

▲ මෝහ ගින්න-Fire of delusion: මෝහය, ලෝකයා දවන ගින්නක්යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: ගින්න, ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය.

▲ මෝහවිනය-Mohavinaya: මෝහවිනය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මෝහය නැතිකර ගැනීමය. බලන්න: ආසුව හා ආසුව ක්‍ෂය කිරීම.

▲ මැහුම්කාරිය- Sramstress: මැහුම්කාරිය, සිඛිඛනිය ලෙසින් දක්වා ඇත. තණ්හාව මැහුම් කාරිය ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත. රහතුන්, මැහුම් කාරිය ඉක්මවා ගොස් ඇතය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: රහතුන්, අත්තද්වය: අත්තකිලමතානු හා කාමසුඛල්ලිබානු යෝගයන්ට, මධ්‍යයේ ඇති ප්‍රඥාවෙන් නො ඇලී සිටීම, මැහුම්කාරිය ඉක්මවා යෑමය. ඇය අන්තදෙක එකට තබා මහනනිසා, ප්‍රඥාව වැසී යයි. බලන්න: මධ්‍යය. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-2 නිස්සමෙත්තෙයි මානවක, පි.338

ය කොටස:යක,යග,යට,යථ,යධ,යන,යම,යළ,යව,යස,යහ

▲ යක්ඛ- Yakkha: යක්ඛ-යක්ෂ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දෙවියන්ට වඩා පහත් කොට්ඨාශයකටය. අටානාටිය සූත්‍රයේදී, සමහර යක්ෂයන් බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි පැහැදී ඇතිබව, සිව් මහා රජදරුවන් පවසා ඇත. සමහර යක්ෂයන් ධර්මය පිළිනොගන්නා අතර ඔවුන් ධර්මකාමී සංඝයාහට හා ගිහි ශ්‍රාවකයන්ට හිරිහැර කරණ බව ද එවැනි අවස්ථාවල එම සූත්‍රයේ දේශනා කිරීම මගින් ඔවුන්ට ආරක්ෂාව ලැබෙන බව මෙහි පෙන්වා ඇත.බලන්න: සංයු.නි: සගාථවග්ග: යක්ඛ සංයුත්ත. මූලාශ්‍රය: දීඝ.නි: (3): අටානාටිය සූත්‍රය.

▲ යක්ෂයන් බුදුන් වහන්සේ හමුවීම- Yakkas encounters with The Buddha: බුදුන් වහන්සේ හමුවී, යක්ෂයන් ධර්මය පිලිබඳ ප්‍රශ්න විමසා ඇතිබව සූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංයු.නි: (1): සගාථ වග්ග: යක්ඛ සංයුත්තය.

▲ යක්ෂ ඉන්දක - Indaka Yakka: එක්සමයක ඉන්දක යක්ඛ බුදුන් වහන්සේ හමුවේ, සඤ්ජාගේ ඇතිවීම කෙසේද? යයි විමසා ඇත:

“බුදුවරයෝ, රූපය ජීවය යයි නොකියති. එසේනම්, මේ සඤ්ජාගේ කෙසේ මේ සිරුර ලබයිද? මොහුගේ, ඇට හා අක්මාව කොහෙන් එන්නේද? මේතෙමේ, කෙසේනම් මවු කුසේ ලැගගන්නේ ද?” බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පිළිතුරු වදාළහ: “මුලින් කලල රූපය ඇතිවේ-කලලය වැඩි අබබුදය ඇතිවේ,අබබුදයෙන් ජේසි හටගනී- ජේසි නිසා සන නම් මස්පිඩ සැකසේ, සන ය මගින් අවයව සකස්වේ- කෙස් ලොම් නිය ඊලඟට හටගනී. මව ගන්නා ඕනෑම කෑමක්, බීමක්-නන් වැදැරුම් අහාර පානයන්, මවකුස සිටින සඤ්ජාට අහාර වේ ,එමගින් ඔහු පෝෂණය වී හැදී වැඩේ”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත:10.1.1. ඉන්දක සූත්‍රය, පි.392,ESN: 10: yakkasammyutta, Indaka, p. 434.

▲ **යක්ෂ සක්ක -Yakka named Sakka:** මේ යක්ෂයා විසින් අසනලද කරුණක් ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ විස්තර පෙන්වා ඇත: කෙනෙක් පහන් සිතින් අන්‍යන්ට අනුසාසනා කරන්නේ නම් ඒ නිසා බැඳීම් ඇතිනොවේ. එසේ කිරීම අනුකම්පාවය, කරුණාවය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: 10.1.2 සක්කසුත්‍රය, පි.394.

▲ **යක්ෂ සතාගිර හා හේමවත- Sathagira & Hemawatha Yakkas** බුදුන් වහන්සේගේ ගුණ පිලිබඳව මෙ දෙදෙනා කල සාකච්චාවක විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. ඒ දෙදෙනා බුදුන් වහන්සේ ගෙන් ප්‍රශ්න විමසා අවසානයේ බුදුන් වහන්සේ ගැන මහා පැහැදීමක් ඇතිකරගත්හ. **සටහන:** සතාගිර යක්ෂයා බුදුගුණ දන්නා නිසා පුන්පොහෝදින, බුදුන් වහන්සේ දැකීමට යෑම පිණිස හේමවත යක්ෂයාට ආරධනා කිරීම, ඒ යක්ෂයා බුදුන් වහන්සේගේ ගුණ ගැන විමසීම මේ සුත්‍රය දේශනා කිරීමට හේතුවී ඇත. **බලන්න:** බුදු ගුණ මූලාශ්‍රය:බු.නි:සු.නි:උරගවග්ග:1-9 හේමවත සුත්‍රය, පි.69.

▲ **යක්ඛ සුචිලෝම - Suchiloma Yakkas:** බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමිණි මේ යක්ෂයා,උන්වහන්සේ බිය කිරීමට ගත් තැන අසාර්ථකවූ විට මෙසේ පැවසුව: “ශ්‍රමණය, මම ඔබගෙන් ප්‍රශ්න අසමි, පිළිතුරු දීමට අසමත්නම්, මම ඔබගේ සිත අවුල්කරන්නෙමි, හදවත පලන්නෙමි, නැතිනම් දෙපයින් ඔසවා ගංගානම් ගහ හරහා විසිකර දමන්නෙමි’. **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:** “මිත්‍රය, දෙවියන්, බඹුන්, මරුන්...මිනිසුන් සහිත මේ ලොවෙහි, මගේ සිත අවුල්කිරීමට, හදවත පලා දැමීමට හෝ මගේ දෙපයින් ඔසවා මා ගංගානම් ගහ හරහා විසිකර දැමීමට සමත් කිසිවෙක් මම නොදකිමි. එසේවුවත්, කැමතිනම් ඔබගේ ප්‍රශ්නය අසන්න”.

සුචිලෝම ගේ ප්‍රශ්න: 1 රාගය හා ද්වේෂය ට මුල කුමක්ද? 2 කුසල දහමෙහි නො ඇල්ම (අරතිය) හා පස්කම් සැපට ඇති ඇල්ම හා හීනිය කුමකින් හට ගත්තේද? 3 ගම් දරුවෝ, කපුටෙක් (කවුඩා) අල්ලාගෙන, උගා එහාට මෙහාට විසිකරන ලෙසින්, සිතේ ඇතිවන සිතුවිලි (විතර්කයෝ)කොතැනින් ඉපිද, කුසල් සිත බැහැර කෙරෙන්නේද?

බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: 1 රාගය හා දෝෂය මේ අත්බව මුල් කර ගෙන ඇත.2 අරතිය, රාගය හා බිය එයින්ම හටගන්නේය. 3 විතර්කයෝ මෙයින්ම හටගෙන, ගම් දරුවන් කපුටෙක් බැහැර කරන ලෙසින් කුසල් සිත බැහැර කරයි. **සටහන:** එසේ සිතේ ඇතිවන සිතුවිලි (ගම් දරුවන් කපුටෙක් එහෙ මෙහෙ විසිකරන ලෙසින්) කෙනෙක් ගේ සිත එහාට මෙහාට විසිකරති. “යක්ෂය මේ අහන්න: කෙනෙක් මේ අත්බවය ට හේතුවන මුල දන්නේ නම්, ඔහු එය දුරු කරයි. ඔහු තරණය දුෂ්කරවූ, පෙර තරණය නොකළ, වතු ඔසය තරණය කර නැවත ඉපදීම අවසන් කරයි.” **සටහන:** අටුවාවට අනුව මේ යක්ෂයා, කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ හික්ෂුවක් ව සිටියහ. අපගේ බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ යක්ෂයෙක් ලෙසින් යළි උපත ලැබීය. ධර්මය ශ්‍රවනය කර, සෝතාපන්න වූ මෙනෙම, යක්ෂ බව හැර භූමිදෙවියෙක්- භූමිමාට දේව- බවට පත්විය. **බලන්න:**ESN: notes: 563-568, p. 575. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: 10.1.3 සුචිලෝම සුත්‍රය, පි.394, ESN:10: Yakkasamyutta: Suchiloma, p. 575.

▲ **යක්ඛ පුනඛබසු හා මව් යකින්න-** Yakka Punabbasu & mother: එක්සමයක, බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට නිවන පිළිබඳව දෙසු දහම අසා පුනඛබසු හා ඔහුගේ මව් යකින්න සොනාපන්න බව ලැබූ බව මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: 10.1.7 පුනඛබසු සූත්‍රය, පි.398.

▲ **යක්ඛ ප්‍රියංකර හා මව් යකින්න-** Yakka Piyankara & mother: ප්‍රියංකර නම් පුත්‍රයා ගේ මව් යකින්න, අනුරුද්ධ තෙරුන්, අළුයම වදාරණ දහම් පද අසමින් සිය පුත්‍ර නැළවූ බව මෙහි දක්වා ඇත. සටහන: තමන් පිසාව යෝනියේ (goblin realm) ඉපදී ඇතිබවත්, ඒ නිසා ධර්මය පිළිපැද ඉන්මිදීමට කටයුතු කරන්න යයි ඒ මව පවසාඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: 10.1.6 ප්‍රියංකර සූත්‍රය, පි.398.

▲ **යක්ඛ මණිහද්ද -** Manibadda Yakka: බුදුන් වහන්සේ හමුවේ මෙ යක්ෂයා: "සිහිය ඇතිබව ශ්‍රේෂ්ඨ ය, සිහිය ඇත්තා වෛරයෙන් මිදේ" යයි පැවසීය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“සිහි ඇත්තට සෑමකලකදීම යහපතවේ, සුවය ඇතිවේ, ඔහුගේ ස්වභාවය ශ්‍රේෂ්ඨ ය, එහෙත් එපමණකින් ඔහු වෛරයෙන් නො මිදේ. යමකුගේ සිත දිවා රෑ අවිහිංසාවෙන් ඇලුනේද, ඔහු සියලු සත්‍වයන් කෙරෙහි මෛත්‍රිය වඩයි, ඔහුට වෛරය නොමැත”. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: 10.1.4 මණිහද්ද සූත්‍රය, පි.396.

යග

▲ **යාග හෝම-yaaga homa:** යාගය, යඤ්ඤ ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ අන්‍ය ආගමික නිකායන් යාග හෝම පැවැත්වූහ. යාගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, විවිධ සතුන් (මිනිසුන් ඇතුළු) මරණයට පත්කර පුද පූජා පැවැත්වීමය. එවක පැවති යාග : අස්සමේධය, පුරිසමේධය, සම්මාපාසය, වජ්ජෙයා, නිරග්ගල යන ප්‍රාණවධ ඇති, මහායාග ලෙසින් පිළිගත් යාග ගැන මෙහි විස්තර දක්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: 1) යම්කිසි යාගයකදී ප්‍රාණිහු මරණයට පත්වේද එබඳු යාග රහතුන් හෝ රහත්මගට පිළිපත් උතුමන් අනුමත නොකරති, ඒවා මහා ඵල නොවෙති. සම්මාමග ගත් මහා ඉසිවරයන් එබඳු මහා යාග වලට සහභාගී නොවේ. 2) මේ සසුනේ ඇති යාගය (ධර්මයට අනුව- ධම්ම යාගය) කරන අයට මහා ඵල ලැබේ, පාප සිදුනොවේ, දෙවියෝද පහදී. එමනිසා, නුවණැති ජනයා, ප්‍රාණඝාත නොමැති යාග පුද පූජා සම්මාමග ගත් මහා ඉසිවරයන්ට පුජාකරන්නේ නම්, එමගින් ඔවුන්ට මහා ඵල ලබාගත හැකිය. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ උප්පාය නම් බමුණා, බුදුන් වහන්සේ යාග පැවැත්වීම ප්‍රසංසා කරන්නේද යයි කළ විමසීමක් මතය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.4.9 උප්පාය සූත්‍රය, පි. 106, EAN:4: 39.9 Ujjaya, p. 164.

▼ **පසේනදී කෝසල රජතුමා ගේ මහායාගය:** එක් සමයක මේ රජ මහා යාගයක් කිරීමට සතුන් රැස්කිරීමට කටයුතු කර ඇත. සේවක පිරිස හඬමින් යාගය සඳහා සතුන් එකතුකරනු දුටු සංඝයා ඒ බව බුදුන් වහන්සේට පැවසූහ. එවැනි යාගයකින් මහාඵල ඇතිනොවන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සතුන් ඝාතනය නොකර පවත්වන යාගය නිසා යහපත

ඇතිවේ, දෙවියන්ද පහදින බව මෙහි පෙන්වා ඇත. බලන්න:සංයු.නි. (1): සභාපවග්ග:කෝසලසංයුත්ත:3.1.9 යඤ්ඤ සූත්‍රය.

▼ කුට්ටදන්ත බ්‍රාහ්මණයාගේ විසින් අග්‍ර යාගය කුමක්ද? යයි කල විමසීම පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ වදාළ දැහැමිවූ, අග්‍ර යාග ගැන විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. අග්‍රතම යාගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුසසුනේ පැවිදිව, බඹසර නිමාකරගැනීමය. එය සියලු යාගයන්ට වැඩ මහත් ඵල, මහා අනුසස් ඇති යාගයකි. එම යාගයට වඩා මනොඤ්චු උතුම්වූ අන් යාග සම්පතක් නැතිබව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: දීඝ:නි: (1): 5 කුට්ටදන්ත සූත්‍රය, පි.264,EDN:5: Kūṭṭadanta Sutta,p.113.

▼ දෙවියන්ට යාග- Yaga for Devas: ලෝකයා, ජරාව ආදී සසර දුකින් මිදීම පිනිස දෙවියන්ට යාග පවත්වති. ඔවුන් රූප ආදී ප්‍රතිලාභ ප්‍රාර්ථනා කරති, එසේ කිරීමෙන් ඔවුන්ට සසර දුකින් මිදිය නොහැකිය. රහතුන් සසර දුක තරණය කර ඇති බව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. පුන්තක මානවක ඇසු පැනයකට පිළිතුරු ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ මෙ සූත්‍රය වදාළහ. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-3 පුණ්තක මානවක, පි.338.

▲ යාගු-Rice porridge: යාගු යනු බත්කැඳය. බත් කැඳ දානය ආනිසංස ගෙනදේ. බලන්න: බත් කැඳ

▲ යුගල ධම්ම කරුණු-Dhamma in pairs: යුගල ධම්ම (ද්වම ධම්ම) ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ දහම් කාරණා දෙකක් යුගලයක් ලෙසින් ගැනීමය:

1) ඵල සමාධිය ඇතුලත් වේතෝවිමුක්ති (Liberation of mind) හා ඵල ප්‍රඥාව ඇතුලත් ප්‍රඥා විමුක්තිය (liberation by wisdom). 2) චිරිය සහිත උත්සාහය හා සිතේ එකඟබව ඇති අවිකේෂ්පය (Exertion and non-distracton). 3) නාමය හා රූපය 4) විද්‍යාව හා විමුක්තිය 5) භවදිට්ඨිය (ශාශ්වත දෘෂ්ටි) හා විභව දිට්ඨිය (උචෙෂ්දෘෂ්ටි) 6) අහිරිකය හා අනොත්තජ්ජය. 7) හිරි හා ඔත්තජ්ජ 8) දොවචස්සතාවය හා පාපමිත්‍ර සේවනය 9) සොවචස්සතාවය හා කල්‍යානමිත්‍ර සේවනය 10) ධාතු කුසලතාවය හා මනසිකාර කුසලතාවය 11) ආපත්ති කුසලතාවය හා ඇවතින් නැගීසිටීමේ කුසලතාවය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: ධම්මවග්ග සූත්‍ර, පි.198

▲ යුගනද්ධ කථා-Yuganadda katha: යුගනද්ධ කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අරහත්වය ලැබීම පිණිස සමථ හා විදර්ශනා භාවනා වැඩීමය. බලන්න:සමථ හා විදර්ශනා මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා: 2: යුගනද්ධ කථා, පි.14.

▲ යෝග-Yoga: යෝග යනු සසරට බැඳෙන අල්ලා ගැනීමය. බලන්න: සතර යෝග.

▲ යෝගකේෂමය : පාලි: යෝගකේශමාය-Security from bondage: යෝගකේෂමය යනු යෝග- කෙලෙස් බැඳීම් ක්‍ෂය කරගැනීම- නැතිකර ගැනීමය. සසර බැඳීම- යෝග වලින් මිදීමය, නිවනය, අරහත්වය ලැබීමය. නිවන ලැබීම මහා යෝගකේශමය ලෙසින්ද දක්වාඇත. බලන්න: සතර යෝග.

▼ අට්ඨක භාවනාව විපුල කරගැනීම මගින් යොගක්ඛේමය ඇතිකර ගත හැකිවේ - නිවන ලැබේ. බලන්න: අට්ඨක සංඥා භාවනාව. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංග සංයුත්තය: ආනාපාන වග්ගය: 2.7.4. අට්ඨක සූත්‍රය, පි.268, ESN: 46: Bojjhaṅga samyutta:VII In and out Breathing, 57.1 The Skeleton, p. 1807.

▼ කායගතා සතිය වැඩීම මහත්වූ යොගකේෂමය පිණිස පවතී. බලන්න:කායගතාසතිය.

▲ යොගක්ඛේමී හා අයොගක්ඛේමී: පාලි: යොගකේමී, අයොගකේමී- one who is not secure from bondage- one who is secure from bondage: සසරබැමි වලින් නො මිදුන පුද්ගලයා යොගක්ඛේමී වේ. සසරබැමි වලින් මිදුන පුද්ගලයා අයොගක්ඛේමී වේ, රහතුන්ය. යොග යනු කෙළෙස් බැමිය.බලන්න: සතර යොග.

▼ සිතේ කෙළෙස් ඇතිකරන, යලි උපතක් ලබාදෙන, බොහෝපිඩා ගෙන දෙන, දුක් ඇතිකරන, ජාති ජරා මරණ උදාකරන, ලාමක අකුසල් වලින් පිරිහිය පුද්ගලයා යොගක්ඛේමී යයි හඳුන්වයි.

“සංයුතො පාපකෙහි අකුසලෙහි ධමෙමහි සංකිලෙසිකෙහි පොනොභවිකෙහි සදරෙහි දුක්ඛවිපාකෙහි ආයතිං ජාතිජරාමරණිකෙහි, තසමා යොගකේමීති වුවනි”. (One is fettered by bad unwholesome states that are defiling, conducive to renewed existence, troublesome, ripening in suffering, leading to future birth, old age, and death; therefore one is said to be ‘not secure from bondage’). සිතේ කෙළෙස් ඇතිකරන, යලි උපතක් ලබාදෙන, බොහෝපිඩා ගෙන දෙන, දුක් ඇතිකරන, ජාති ජරා මරණ උදාකරන, ලාමක අකුසල් වලින් වෙන්වූ පුද්ගලයා අයොගක්ඛේමී යයි හඳුන්වයි. “විසංයුතො පාපකෙහි අකුසලෙහි ධමෙමහි සංකිලෙසිකෙහි පොනොභවිකෙහි සදරෙහි දුක්ඛවිපාකෙහි ආයතිං ජාතිජරාමරණිකෙහි, තසමා අයොගකේමීති වුවනි”. (One is detached from bad unwholesome states that are defiling, conducive to renewed existence, troublesome, ripening in suffering, leading to future birth, old age, and death; therefore one is said to be ‘secure from bondage’). මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:4.1.1.10 යොග සූත්‍රය, පි. 42,EAN:4: 10.10 Bonds, p. 151.

▲ යොගක්ඛේමී ධම්ම පරියාය-Dhamma exposition on Secure from bondage: බුදුන් වහන්සේ යොගක්ඛේමී ධම්ම පරියාය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සසර බැඳුණ බන්ධන-බැඳීම-යොග, ඤය කර නිවන ලබාගන්නා ක්‍රම වේදයය. එනම්, සලායතන මගින් අල්ලා ගන්නා සියලු බාහිර අරමුණු (ඇස මගින් රූපය ආදී) මතු නුපදනා ස්වභාවයට පත් කරගැනීමය. මෙහිදී දක්වා ඇති උපමාව: තල්ගසක් මුලින්ම සිදු විනාශ කළවිට නැවත හටගන්නේ නැත. තථාගතයන්, ඒ සියලු යොග ඤය කරඇතිනිසා ‘යොගක්ඛේමී’ ලෙසින් හඳුන්වයි. බලන්න: බුද්ධනාම, උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සලායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: යොගක්ඛේමීවග්ග:1.1.1 යොගක්ඛේමී සූත්‍රය, පි. 206,ESN:35: Salayathnanasamyutta: I104.1 Secure from bondage, p. 1268.

▲ යොගානිගා මුනී (පාලි): යොගයෙන් මිදුන මුණිවරයා- the sages who have severed all bonds: කාම, භව, දිට්ඨි හා අවිජ්ජා යොග යන සසර බැම් වලින් (සතර යොගයෙන්) යහපත් ලෙසින් මිදුන උතුමා යොගානිගා මුනීවරයා යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“යෙ වෙ කාමෙ පරිඤ්ඤාය භවයොගඤ්ච සබ්බසො,
දිට්ඨියොගං සමුභවච අවිජ්ජඤ්ච වීරාජයං
සබ්බයොග විසංයුතතා තෙ වෙ යොගානිගා මුනී ති”

කාමයන් පිරිසිදු දැන, සියලු භව යොග මැනවින් අවබෝධ කරගත්, දිට්ඨි පිලිබඳ බැඳීම් සිඳුදමා, අවිජ්ජාව හැර දැමූ ඒ මුනීවරයෝ,
ඒකාන්තයෙන්ම, සියලු සසර බැම් වලින් නිදහස්වූ උතුමෝය. (...having entirely understood sense pleasures and the bond of existence, having uprooted the bond of views and dissolved ignorance, the sages have severed all bonds; they have gone beyond bondage).
බලන්න: සතරයොග, සතර විසංයෝග. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(2): 4
නිපාත:4.1.1.10 යොගසූත්‍රය, පි. 42,EAN:4: 10.10 Bonds, p. 151.

යට

▲ යටිකුරුකල කලය උපමාව- Smile of the overturned pot: මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත්තේ, ධර්මය ශ්‍රවණය කලද,එම කරුණු සිතේ පිහිටුවා ගැනීමට අසමත් මිනිසුන් -යටිකුරු ප්‍රඥාව ඇති පුද්ගලයන් ගැන දැක්වීමටය. බලන්න: කලය උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5

යථ

▲ යථාභූත ඥාණය : පාලි: යථාභූතඤාණං-knowledge of things as they really are: ධර්මයේ, යථාභූත ඥාණය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සැබෑ බව (යථාබව- ත්‍රිලක්ෂණය දැකීම)- ඒ ආකාරයෙන්ම දැකීමේ නුවණ ඇතිවීමය. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ග:පි.432: “යථාභූත: සිද්ධවූ පරිදි, විද්‍යාමාන ලෙස, ඇති සැටි... යථාභූතඤාණ: ප්‍රත්‍ය සහිත නාමරූප පරිග්‍රහණ ඥානය”. B.D: p.384: “yathā-bhūta-ñāṇa-dassana: the knowledge and vision according to reality, is one of the 18 chief kinds of insight...”

▼ යථාභූත ඥානය : ධර්මතා පිළිබඳව සම්පූර්ණ අවබෝධය ලබාගැනීම: ඒ පිණිස කරුණු 3ක් සපුරා ගත යුතුය:1) නාථපරිත්ඤාව (full understanding of the known) දෙයක ඇති විශේෂ ලක්ෂණ , එයින් සිදුවන කාර්ය, එයින් පෙන්වාදෙන දේ ගැන මනා දැනුමක් තිබීම - සියල්ල වෙනස්වී යන දේ බව දැකීම. 2) තීරණ පරිත්ඤා (full understanding by scrutinyzation): ඒ දේ මැනවින් පරික්ෂාකොට (contemplation) ලබාගත් දැනුම- එනම් මෙය අනිත්‍ය, දුක, අනාත්ම ස්වාභාවයෙන් යුතුව දැකීම 3) පහාන පරිත්ඤා (full understanding of abandonment) විමුක්තිය ලබාගැනීමෙන් ඒ දේ ගැන ඇති තණ්හාව, ආසාව නැතිකිරීම දැකීම. බලන්න:ම.නි. (1): මූලපරියාය සූත්‍රය.

▼ යථාභූත ඥානය උත්තරිතරයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ

“...එතදනුතරියං ආනන්ද ඤාණානං යදිදං තස්ස තස්ස යථාභුතඤාණං,
එතස්මා වාහං ආනන්ද ඤාණා අඤ්ඤං ඤාණං උත්තරිතරං වා පණ්ණරං
වා නස්සීති වදාමි”.

“ යෙ තෙ ආනන්ද, ධම්මා තෙසං තෙසං අධිචුක්තිපදානං අභිඤ්ඤා
සවජ්ඣිරියාය සංවත්තනනති. වීසාරදො අහං ආනන්ද තනු පටිජානාමි
.තෙසං තෙසං තථා තථා ධම්මං දෙසෙතුං, යථා යථා පටිපනෙනා සන්තං
වා අස්සීති ඤාසුති, අසන්තං වා නස්සීති ඤාසුති, භීතං වා භීතන්ති
ඤාසුති, පණ්ණං වා පණ්ණන්ති ඤාසුති. ස උත්තරං වා ස උත්තරන්ති
ඤාසුති, අනුත්තරං වා අනුත්තරන්ති ඤාසුති, යථා යථා වා පන තං
ඤාතෙය්‍යං වා දට්ඨෙය්‍යං වා සවජ්ඣාතෙය්‍යං වා තථා තථා ඤාසුති වා
දකකති වා සවජ්ඣරියාසුති වා යාන මෙතං විජ්ජති. එතදනුතරියං ආනන්ද
ඤාණානං යදිදං තස්ස තස්ස යථාභුතඤාණං...”

තථාගතයන් වහන්සේට ධර්මයේ මූල ධර්ම-අධිවචන පද පිලිබඳ
විශාරදබව ඇත. ඒ මූල ධර්ම අවබෝධය නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීම
පිණිසය. ඒ අනුව, තථාගතයන් ලෝකයේ විවිධ පිරිසට, විවිධ
ආකාරයෙන් (වැටහෙන ලෙසින්) ධර්මයේ මූලික සිද්ධාන්ත
උගන්වන්නේය. එසේ උගන්වන ධර්මය, කෙනෙක් යහපත් ලෙසින්,
ධර්මානුකූලව පුරුදු පුහුණු කරන්නේ නම් ඔහුට මෙවැනි අවබෝධයක්
ලැබේ: සිද්ධිය හැකි දේ සිද්ධිය හැකිය, සිද්ධිය නොහැකිදේ සිද්ධිය
නොහැකිය යන නුවණ. එම අවබෝධය ඇතිවිට: පහත් දේ පහත්ය,
උතුම් දේ උතුම්ය යන නුවණ ඇතිවේ. එම අවබෝධය ඇතිවිට, අනුත්තර
දේ අනුත්තරය, අනුත්තර නොවන දේ අනුත්තර නොවේ යන නුවණ
ඇතිවේ. එවිට, කලහැකි දේ කුමක්ද යන අවබෝධය ඇතිවේ, ඒ බව
නුවණින් දැකීමට හැකිවේ. ඒ අනුව, ධර්මය එලෙසින්ම (සැබැබව)
අවබෝධ කර ගැනීමට, දැකීමට හා ඉෂ්ට කරගැනීමට හැකියාව ලැබේ.
එය යථාභුත ඤානය ඇතිවීමය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: මහා
වග්ග: 10.1.3.2 අධිචුක්තිපද සූත්‍රය,පි. 96. EAN: 10: Great Chapter:
22.2 Doctrinal Principles, p.500.

▼ සමාධිය වඩාගැනීම යථාභුත ඤාණය පිණිසය: “...සමාධිං භික්ඛවෙ
භාවෙට්. සමාභිනො භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාභුතං පජානාති...” සමාධිය
වඩා ගැනීමෙන් සිත එකඟ බවට- සමතබවට පත්වේ, එවිට, යථාභුත
ඤාණය ඇතිවේ. සංගු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත :නකුලපිතු
වග්ග:1.1.1.5 සමාධිභාවනා සූත්‍රයේ මෙසේ දක්වා ඇත: “...සමාධිගත
මහණ යථාභුතය දනී, කුමක් යථාවෙන් දනීද? රූපයේ සමුදය,
අස්තමය... දනී” (එලෙස, මුළු පංච උපාදානස්කන්ධය අනුව බැලීම).
මූලාශ්‍ර: සංගු.නි: (5-1): මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත: 12.1.1. සමාධි සූත්‍රය, පි.
284, ESN: 56: Saccha samyutta: 1.1. Concentration, p. 2265.

▼ හුදකලා විවේකයේ යෙදීම යථාභුත ඤාණය ඇතිවීමට හේතුවේ.
“පටිසල්ලානෙ භික්ඛවෙ, යොගමාපජ්ජට්, පටිසල්ලිනො භික්ඛවෙ, භික්ඛු
යථාභුතං පජානාති...” මූලාශ්‍ර: සංගු.නි: (5-1) මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත:
12.1.2. පටිසල්ලාන සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 2.2
Seclusion, p. 2266.

▼ යථාභූත නුවණ ඇතිවීම දුකින් මිදීමය

බුදුසසුනේ අතීත කාලයේදී හෝ වේවා අනාගත කාලයේදී හෝ වේවා, වර්තමාන කාලයේදී හෝ වේවා වාසය කළ, වාසය කිරීමට යන, වාසය කරන යම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ උතුමෙක් හට යථාභූත නුවණ ඇතිවීම යනු චතුසත්‍ය අවබෝධයය. එනම්. දුකින් මිදීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: සමණබ්‍රාහ්මණ සූත්‍ර 1 හා 2 , පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: Ascetics and Brahmins 1 & 2 , p. 2269.

▼ යථාභූත ඥානය ඇතිවීම නිබ්ද්දාව පිණිස වේ:

“සමාධි ඛො ආනඤ්ඤා යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං ඤාණදස්සනා - නිසංසො... යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං ඛො ආනඤ්ඤා නිබ්බිදානං නිබ්බිදානිසංසං”. (The purpose and benefit of concentration is the knowledge and vision of thing as they really are ... purpose and benefit of the knowledge and vision of thing as they really are is disenchantment”. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 11 නිපාතය:නිසසය වගග: 11.1.1.කීමත්ථිය සූත්‍රය හා 11.1.2 න වේතනය කරණිය සූත්‍රය පි.611-614, EAN:11: Dependence: 1.1 What Purpose & 1-2 Volition p.566.

▼ ත්‍රි ලක්ෂණය, අවබෝධය, යථාභූත ඥානයවේ. එසේ දකිනවිට, අවබෝධ වනවිට රූපය ගැන (මුළු පංච උපාදානස්කන්ධයම) ගැන කලකිරීම ඇතිවේ, කලකිරීම නිසා විරාගය - නොඇල්ම ඇතිවේ, විරාගය මගින් සියල්ල අත්හැර දැමීමට හැකිවීමෙන් නිරෝධය - විමුක්තිය ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.2.1 වෙරඤ්ජ සූත්‍රය, පි 62, EAN:8:11.1 Veranja, p 416.

▲ යථා විමුක්ත චිත්තය- Yatha vimutta citta: යථා විමුක්ත චිත්තය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අරහත්මග එල ලැබූ භික්ෂුව, සිත කෙළෙසුන්ගෙන් මිදුන අන්දම ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමය. (he reviews the extent to which his mind is liberated). බලන්න: සිව්පිලිසිඹියා. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.2.5.5 අක්කුප්ප සූත්‍රය, පි. 214, EAN: 5: 95.5 The Unshakable, p. 272.

▲ යථාසන්ථකයෝ-Who observes the any-bed-user’s practice: ධුතාංග පුහුණුව ලෙසින් ලැබෙන සයනයක් (ඇඳක) භාවිතා කරන සංඝයා යථාසන්ථකයෝ ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ආරඤ්ඤකවග්ග: 5.4.4.8 යථාසන්ථක සූත්‍රය, පි.380.

යධ

▲ යොධාජීව භටයෝ- Warrior: යොධාජීව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, යුද්ධයෙන් ජීවත්වන,රණශූර යුද්ධභටයාය (යෝධ පුරුෂයා). එවැනි යුදභටයෙක් සිටීම රජකෙනෙකුට මහා උපකාරයකි. ඔහුට යුදශිල්පය පිලිබඳව දක්ෂතා 4 ක් වේ: 1) ස්ථාන (යුද්ධබිම) ගැන දක්ෂවීම 2) ඉතා දුර විදීමට (රිතල) දක්ෂවීම 3) දක්ෂ කුරුමාණම් කාරයෙක් වීම (sharp-shooter) 4) මහා සෙනගක් බිඳලීමට දක්ෂවීම. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සතර දහමක් යහපත් ලෙසින් වඩාත් මහණ, “ආහුනෙය්‍ය,පාහුනෙය්‍ය,දක්කිනෙය්‍ය,අංජලිකරනෙය්‍ය,

ලෝකයාට අනුන්තර පුණ්‍යකෙතක්” වන බවය: 1) ස්ථාන කුසලය ඇතිවීම: ශිලසම්පන්නවීම 2) දුර පිලිබඳ කුසලය ඇතිවීම: ඕනෑම රූප,වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඥානයක්: අතීත, අනාගත හෝ වර්තමානවේවා, බාහිර හෝ අභ්‍යන්තර වේවා, ඕලාරික හෝ සියුම් වේවා, පහත් හෝ උසස් වේවා, ළඟ හෝ දුර වේවා, ඒහැම නිවැරදි ප්‍රඥාව සහිතව: මේ මම නොවේ, මගේ නොවේ, මගේ ආත්මය නොවේ යයි දැකීමේ දක්‍ෂවීම. 3) දක්ෂ කුරුමාණම් කාරයෙක් වීම: වතු සත්‍ය පිලිබඳ ඇති නියුණු අවබෝධය. 4) මහා සෙනගක් බිඳලීමට දක්‍ෂවීම: මහා අවිජ්ජාව බිඳලීමට දක්‍ෂවීම. සටහන්: * ආනුනෙය්‍ය ආදී ගුණ සංසගුණ වේ. බලන්න: සංසගුණ**අංගු:3: 5 නිපාත: යොධාජීව වග්ගයේ සූත්‍රයන්හි මේ ගුණ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: යොධාජීවවග්ග: 3.3.4.1 සූත්‍රය, පි. 550.

▲ යොධාජීව ගාමිණී- Yodhajiva Gamini: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

යන

▲ යානය-Vehicle: යානය-රිය-රථ (යාන වාහන) බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ පැවති බව සූත්‍ර දේශනාවන්හි පෙන්වා ඇත. බලන්න:ම.නි:රථවිනීත සූත්‍රය. යාන වාහන දන් දෙනතැනැත්තා දෙන සැප දෙයි, එමගින් ඔහුටද මෙලොව හා පරලොව සැප ඇතිවේ. බලන්න: දානය මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ආදිත්තවග්ග: කිංදද සූත්‍රය , පි. 82.

▲ යෝනි- Yoni: යෝනි යනු සඤ්ජයෝ උපත ලබන ආකාරයය. බලන්න: උත්පත්තිවිධි.

▲ යෝනිසෝ මනසිකාරය හා අයෝනිසෝමනසිකාරය: පාලි: යෝනිසෝ ව මසිකාරං , අයෝනිසෝ ව මසිකාරං - wise (careful) attention & unwise (careless)attention: යෝනිසෝමනසිකාරය යනු සිහිනුවණ ඇතිව කටයුතු කිරීමය, එමගින් කුසල ධර්ම වැඩේ, අකුසල පහවේ. අයෝනිසෝමනසිකාරය යනු සිහිනුවණ නොමැතිව කටයුතු කිරීමය, එමනිසා අකුසල ධර්ම වැඩේ, කුසල් ධර්ම යටපත්වේ. මෙය සෝතාපන්න වීම පිණිස අවශ්‍ය අංග හතරින් එකකි. සටහන්: * යෝනිසෝ මනසිකාරය යනු මූලික ධර්ම කරුණු පිලිබඳ සිහි නුවණ ඇතිව- පරික්‍ෂාකාරීව කටයුතු කිරීමය. එනම්: අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත හා අසුභ ධර්මතා පිලිබඳ නියම අවබෝධය ඇතිව ජීවිතය පවත්වාගෙන යෑමය .(Careful attention to true characteristics: impermanence, suffering, no-self and foulness). බලන්න: ESN: note :553, p. 573. ** යෝනිසෝමනසිකාරය යනු නිවැරදි අවධානය ඇතිව හරිමග (right-track or right course) ගමන් කිරීමය- සත්‍ය ධර්මයට අනුව සිහිනුවණින් කටයුතු කිරීමය. අනිච්ච දේ අනිච්ච බව, දුක් ගෙනදේ සැප නොවන බව, ආත්මයක් නොමැතිය යන ධර්ම කාරණා පිලිබඳ හරි වැටහීම තිබීමය. යෝනිසෝමනසිකාරය සසර දුක් නිමාකරගැනීමට මුල් පදනම ලෙසින් සලකන්නේ, එමගින් ආරිය අටමග වැඩි දියණුවට පත්වෙන බැවින්ය”. බලන්න: EMN:note 33, p. 1065. ** අටුවාවට අනුව යෝනිසෝ

මනසිකාරය යනු විධිමත් අවධානය (උපාය මනසිකාර-right means).
බලන්න: ESN: note: 270, p.538.

▼ අයෝනිසෝමනසිකාරය නිසා පංච නිවරණ වැඩේ,
යෝනිසෝමනසිකාරය නිසා නිසා පංච නිවරණ දුබල වේ. මූලාශ්‍රය:
සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: උදාසිවග්ග: 2.3.4
යෝනිසෝ සූත්‍රය, පි.202 හා නිවරනවග්ග: 2.4.4 සූත්‍රය, පි.216.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය මගින් නිවරණ ධර්ම පහකරගත හැකි
ආකාරය මේ සූත්‍ර වල විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1) 1 නිපාත:
නිවරණ ප්‍රභාණ වග්ග- සූත්‍ර, පි. 44, EAN:1: Abandoning the
hindrances, p. 36.

▼ කුසල් ඇතිවීමට හා වර්ධනයට නුවණින් මෙනෙහි කිරීම තරම් වෙන
එකම ධර්මයක් බුදුන්වහන්සේ නොදකිනබව වදාළහ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:
(1):1නිපාත: වීරිය ආරම්භ වග්ගය: 1.7.7 සූත්‍රය, පි.62, EAN:1: VII:
Arousal of energy, p. 40.

▼ කෙනෙක්කුල බොජ්ඣංග ධර්මතා ඇතිවීමට හා වැඩිදියුණුවීමට
බලපාන මූලික හේතුව යෝනිසෝමනසිකාරයය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1):
1නිපාත:කල්‍යාන මිත්‍ර වග්ග: 1.8.5 සූත්‍රය, පි. 64, EAN:1:VIII, Good
friendship, 75.5 sutta, p. 41.

▼ ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරන පුද්ගලයෙකුට සිදුවන මහා ලාභය-අර්ථය
නම් යෝනිසෝමනසිකාරය කිරීමය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1නිපාත :
ප්‍රමාද වග්ගය.1.9.11 සූත්‍රය, පි.68, EAN: 1: IX: Heedlessness: 91
sutta, p. 41.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය, සද්ධර්මයේ පැවැත්මට හා විනාශනොවීමට
(continuation and non-decline of the good dhamma) බලපාන මූලික
සාධකයකි. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 1 නිපාත:ආධ්‍යාත්මික වග්ගය: 1.10.18
සූත්‍රය, පි.74, EAN: 1:X: Internal, p.42.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් හා වීරියෙන් කටයුතු කර බුද්ධත්වය
සාක්ෂාත් කරගත් බව වදාළ බුදුන්වහන්සේ, එලෙසින් කටයුතු කර
විමුක්තිය ලබාගන්නා යයි ශ්‍රාවකයනට අවවාද වදාළහ: “...මයහං බො
භිකඛවෙ යොනිසො මනසිකාරා සමමපපධානා ...අනුතතරා විමුක්ති
සවජ්ඣකතා. තුමෙහපි භිකඛවෙ යොනිසො මනසිකාරා... අනුතතරං
විමුක්තිං සවජ්ඣකරොථාති...”. මූලාශ්‍ර:ස.යු.නි (1): සගාථවග්ග:
මාරසංයුත්ත:4.1.4 පටමපාස සූත්‍රය,පි.218, ESN: 4: MāraSamyutta:
4.4 Māra’s Snare-1, p.267.

▼ බුදුන්වහන්සේ වදාළේ නූපන් අකුසල (රාග, දෝස හා මෝහය-
අකුසල මූල) ඇතිනොවීමට හා උපන් අකුසල නැති කරගැනීම පිණිස
යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමේ වැදගත්බවය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:
(1):3 නිපාත: 3.2.2.8 සූත්‍රය, පි.394 ,EAN: 3: 68.8 Other sects, p. 112.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය වඩා ගැනීමෙන් සජ්ඣ බොජ්ඣංග
වර්ධනයවේ. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත:2.4.5

යෝනිසෝ සූත්‍රය, පි. 215, ESN:46: Bojjhaṅgasamyutta, 35.5.Careful attention,p.1770.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය කිරීමෙන්, බෝසතුන්ට ප්‍රඥාව පහළුව, පටිච්චසමුප්පාදය ධර්මය අවබෝධවූ බව බුදුන් වහන්සේ දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (2): නිදානසංයුත්ත:1.1.10 ගෝතම සූත්‍රය, පි.38, ESN: 12 Nidāna Samyutta: 10-10 Gothama sutta, p. 620.

▼ උදාවන හීරුට පෙරගමන් කරන අරුණෝදය මෙන් අරිය අටමග ඇතිකරගැනීමට පෙරටුවෙන් යෝනිසෝමනසිකාරය(careful attention is the forerunner to develop the Noble eightfold path)

...සූරියසස භිකඛවෙ, උදයතො එතං පුබ්බඛගමං එතං පුබ්බනිමතතං යදීදං අරුණගගං. එව මෙව බො භිකඛවෙ, භිකඛුනො අරියසස අටසඛරි කසස මගගසස උපපාදාය එතං පුබ්බඛගමං එතං පුබ්බනිමතතං යදීදං යොනිසොමනසිකාර සමපදා...”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (5-1) :මග්ගසංයුත්ත: සූරියපෙයියාලවග්ග: 1.6.7 හා 1.6.14 යොනිසෝ සූත්‍ර,පි.80,84, ESN:45: Magga Samyutta: The sun repletion series, p. 1652.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය ඇතිව ආරිය අටමග වඩාගැනීම මේ සූත්‍රයන්හි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (5-1) :මග්ගසංයුත්ත: එකධම්මපෙයියාලවග්ග: 1.7.7 සූත්‍රය, පි. 88 හා 1.7.14.සූත්‍රය,පි.92.

▼ සක්කාය දිට්ඨිය, සීලබ්බතපරාමාස හා විචිකිච්චාව යන අකුසල ඇතිවීමට අයෝනි සෝමනසිකාරය හේතුවේ. අවුල්සහගත සිත, අසම්ප්‍රජන්‍යය හා වික්ෂිප්ත සිත පහකර ගැනීමෙන් අයෝනිසෝ මනසිකාරය නැතිකර ගත හැකිවේ. යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කරන්නේ නම් සක්කායදිට්ඨිය, සීලබ්බත පරාමාස හා විචිකිච්චාව යන අකුසල ප්‍රභීණ ය කරගැනීමට හැකිවේ, සෝතාපත්ත බව ලබාගැනීමට හැකිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.3.6. තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි. 284, EAN:10: 76.6. Incapable, p. 524.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කරනවිට නූපන් ආසව- taints ඇතිනොවේ, උපන් ආසව පහවේ:

“...යොනිසො භිකඛවෙ මනසිකරොතො අනුපපනනා වෙව ආසවා න උපපජ්ජනති, උපපනනා ව ආසවා පභීයනති...”: අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කරනවිට ඇති නොවූ ආසව ඇතිවේ, ඇතිවී ඇති ආසව වැඩේ. බලන්න: ආසව මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.1.2 සබ්බආසව සූත්‍රය, පි. 38, EMN:2: Sabbāsava Sutta- All the Taints, p. 73.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට හේතුවේ: සියලු කුසල ධර්මයෝ යෝනිසෝමනසිකාරය මූලික කරගෙන ඇත. නුවණින් මෙනෙහි කරන විට පංච නිවරණ ඇති නොවේ, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය සම්පූර්ණ කරදෙන සජ්ත බොජ්ඣංග ධර්ම යහපත් ලෙසින් වැඩේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:බොජ්ඣංග සංයුත්ත: 2.4.2 දුතිය කුසල සූත්‍රය හා 24.5 යෝනිසෝ සූත්‍රය, පි. 212, ESN:46:

Bojjangasamyutta: 32.2 Wholesome -1 & 35.5 Careful Attention, p.1767.

▼ යෝනිසෝමනසිකාරය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂ බවක් ගෙන දෙන ධර්මයකි:

“ යොනිසො මනසිකාරො අයං එකො ධමො විසෙසභාගීයො”

බලන්ත: විශේෂභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 34 දසුත්තර සූත්‍රය, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ අරහත්වය ලැබීමට පුහුණුවන (සේඛ) භික්ෂුවගේ සිත්සතන්හි ඇතිවන යෝනිසෝමනසිකාරය බොහෝ උපකාරී ධර්මයක් බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. නුවණින් මෙනෙහි කරනවිට අකුසල පහවී කුසලධර්ම වැඩේ. බලන්ත:බු.නි:ඉතිවුත්තක:1.2.6 පළමුසේඛ සූත්‍රය.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. BODHIBULLETINDHARMA NEWS FROM BODHI MONASTERY NOV/DEC 2005: Wise Attention by Venerable Xin-xing. <https://bodhimonastery.org/docs/novdec05bb.pdf>

යම

▲ යමක තෙර-Yamaka Thera: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ යමක ප්‍රාතිභාර්ය ඥානය- Yamaka Pāṭihāriya Ñana: යමකප්‍රාතිභාර්ය ඥානය (යමකපාටිභාරිය) තථාගතයන්ට පමණක් ඇති විශේෂ ඥානයකි. ශබ්දකෝෂ: BD: p.209: “Yamaka Pāṭihāriya Ñana:Twin miracale-‘There the Perfect One performed the twin-miracle unattainable to any disciple...’”

▼ යමක මහා ප්‍රාතිභාර්ය පෑම:

“ ... තථාගත තෙම ...යමකප්‍රාතිභාර්ය කෙරෙයි. උඩුකයින් ගිනිකඳ පවත්වයි, යටිකයින් දියදහර පවත්වයි...”. සටහන්: * මේ ඡෙදයේ, එම ප්‍රාතිභාර්ය විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. ** බුදුන් වහන්සේ බුදුබව ලබා, කපිලවස්තු නුවරට වැඩිය අවස්ථාවේ, සමහර ශාක්‍යයන් , කුල මානය නිසා උන්වහන්සේට ගරු පූජා නොකළහ. ශාක්‍ය මානය බිඳ දැමීමට බුදුන් වහන්සේ යමක ප්‍රාතිභාර්ය පැවත්වූ බව ලෝමසකන්ගිය තෙර අපදානයේ විස්තර කර ඇත. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1. මූලාශ්‍ර: බු.නි: පටිසම්භිදාමග්ග1:මහාවග්ග,ඥානකතා:70 යමකප්‍රාතිභාර්ය ඥානය, පි.256.

▲ යමරජ- King Yama: සම්ප්‍රදායිකව, මරණයට අධිපති දෙවියා යමරජය. අකුසල කර්මවිපාක ලෙසින් මරණින් පසු නිරයේ (අපායේ) පහලවූ සත්ත්වයන් හට, ඔවුන් කළ අකුසලයන්ට අනුකූලව දඩුවම් තීරණය කරන්නේ යම රජය. සටහන්: * අටුවාවට අනුව යමරජුට දේවවිමානයක් ඇත. සමහර කාලවලදී යමරජු ඒ විමානයේ ඉඳ දෙවිසැප ලබයි, සමහර කාලවල කර්මවිපාක විඳි. ඔහු ධාර්මික රජෙකි. බලන්ත: EMN: note 1206, p. 1172. ** පව් කම්කර නිරයේ දුක් විඳින සතුන් දැක, තමන්ට මිනිසත්බව ලැබ, තථාගතයන් වහන්සේ ගෙන් දහම

දැනගැනීමට ඇත්නම් එය ඉතා යහපත්ය යයි යමරජු සිතන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.බලන්ත:අංගු.නි.(1):3 නිපාත:දේවදුතවග්ග: 3.1.4.6 සූත්‍රය. ශබ්දකෝෂ: G.B: p 896: “Yama: The King of the Yama Heaven; also regarded as the ruler of the hells. In the post-canonical Buddhist literature, Yama is depicted as the overload of the purgatory system who assigns to beings the punishments they must undergo in expiation of their karmic misdeeds”

▼ යමරජ හා ඔහුගේ කටයතු: මෙලොවදී තුන්දොරින් අකුසල කර්මකළ මිනිසුන් පහළලෝකයේ- නිරයේ ආදීවූ දුගතියේ පහළවේ. යම පල්ලෝ (යමරජුගේ නිලධාරීන්) ඒ පුරුෂයා, යමරජු ඉදිරියට ගෙනගොස්, ඔහු මිනිස්ලෝකයේදී මාපියනට සත්කාර නොකළබව, ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ට ගරුනොකළබව, වැඩිහිටියන්ට ගරු නොකළබව ආදී ඔහුගේ නරකගුණ දක්වා ඔහුට සුදුසු දඩුවම් දෙන්න යයි පවසති. යමරජු, එම පුරුෂයා ගෙන් අසන්නේ මිනිස්ලෝකයේදී ඔහු දේවදුතයන් සිව්දෙනා දැක තිබේද? ඔවුන් දැකීමෙන් බිය ඇතිවී අකුසල නොකිරීමට නොසිතුවේද? යන කරුණුගැනයි. සටහන: දේවදුතයන් සිව්දෙනා පිලිබඳව මේ සූත්‍ර දෙකේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. බලන්ත: දේවදුතයෝ. යමරජුගේ විනිශ්චය: එම පුරුෂයා මිනිස්ලෝකයේ ජීවත්වූ කාලයේ ප්‍රමාදව, තුන්දොරින් අකුසල කර්ම කර ඇත. එම අකුසල කර්ම වෙනත් කෙනෙක් නොව ඔහු විසින් කරනලද නිසා, ඒවා පිලිබඳ නියමිත විපාක ඔහු විසින්ම විඳ දරාගත යුතුය. අවසානයේදී යමපල්ලෝ ඒ පුරුෂයා ගෙනගොස් ඔහුට ඉතා බිහිසුණුවූ, වේදනාකාරිවූ දඩුවම් කරති. බලන්ත: නිරය. සටහන: මේ සූත්‍රවලදී නිරිසතුන්ට පමුණුවන විවිධ දඩුවම් විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාතය: දේවදුතවග්ග: 3.1.4.6 සූත්‍රය, පි. 292, EAN:3: Divine Messengers: 36. 6 Messengers, p.92, ම.නි: (3) 3.3.10 දේවදුත සූත්‍රය, පි. 400, EMN:130: The Divine Messengers, p.941.

▲ යාමදේව ලෝකය- Yama Devaloka: මෙය කාමාවචර දේවලෝක 6 න් එකකි: බලන්ත: දේවලෝක.

යළි

▲යළි උපත- Rebirth: යළි උපත (මරණින් මතු ඉපදීම) අභිනිවෘත්තිය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ධර්මයේ යළි උපත ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, විඥානය, තුන්ලෝකයෙන් එක් ලෝකයක, ප්‍රතිසන්ධි ලෙසින් ඇතිවීමය, පුනර්භවය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. කෙළෙස්, සහමුලින්ම විනාශ නොකළ නිසා යළි උපතක් ඇතිවේ. පටිච්චසමුප්පාදයට අනුව භවය සකස්වීම, ජාතියක්- යළි උපතක් ඇතිවීමට හේතුවේ. සටහන: සුගතියේ යළි උපත ලබන අය විකය, දුගතියේ යළි උපත ලබන අය බොහෝය. බලන්ත:අංගු.නි: (1): 1නිපාත 1.16 සූත්‍රය, පි.114, අංගු.නි:2: 2.1.2.6 හා 2.1.2.7 සූත්‍ර, පි. 148.

▼ සත්කයන් යළි උපත ලබන ස්ථාන 7ක් (සත්කො වාස)හා ආයතන- භූමි 2ක් පිලිබඳ විස්තර මේ සූත්‍ර වල පෙන්වා ඇත: සටහන්: * විඥාන ස්ථිති ස්ථාන 7: බලන්ත: විඥානය ස්ථාන ** භූමි 2 : නෙවසංඥා-නා සංඥා ආයතන දෙව්වරු හා අසඤ තලයේ (unconscious) දෙව්වරු මේ

ගණයට වැටේ බලන්න: බ්‍රහ්මලෝක. මූලාශ්‍ර: දීඝ:නි: මහානිදාන සූත්‍රය (40 ඡේදය), පි. 118, EDN: 15 Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination (section 33), p. 169, අංග:නි: (4): 7 නිපාත: 7: 7.1.5.1 විඤ්ඤාණචයිති සූත්‍රය, පි. 362, EAN: 7: 44.1 Stations, p.380, අංග:නි: (5): 9 නිපාත: 9.1.3.4 සත්තාවාස සූත්‍රය, පි. 470, EAN: 9: 24.4. Beings, p.470.

▼ යළි උපත දුකය, යළි උපතක් නොවීම සැපය යයි සැරියුත් මහා තෙරුන් වදාළහ. මූලාශ්‍ර: අංග:නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.2.5 පයම සුඛ සූත්‍රය, පි. 246, EAN:10: 65.5 Happiness 1,p. 519.

▼ මිනිසත්ඛවයේ සිට වූතව, මිනිස් ලෝකයේ යළි උපත ලබන අය ඉතා ස්වල්පයකි යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බොහෝදෙනා නිරයේ, තිරිසන් ලෝකයේ, ජේතලෝකයේ උපත ලබති. දේව ලෝකයේ උපත ලබන අයද ඉතා ටිකය. ඒ පිලිබඳ දැක්වූ උපමාව: බුදුන් වහන්සේ නිය පොත්තට ගත් පස් ස්වල්පය මහා පොළව හා සසඳන විට ඉතාමදය. එලෙස, යළි මිනිසත්ඛවට පැමිණෙන්නේ ඉතා ටික දෙනෙකි. බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:5. සටහන: දේවලෝකයේ සිට වූතවූ දෙවියන් යළි දේවලෝකයට පැමිණෙන්නේ ටික දෙනකි, මිනිසත්ඛවට පැමිණෙන්නේද ටික දෙනකි, බොහෝ දෙන සතර අපායේ උපත් ලබන බව බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එසේම සතර අපායේ සිට මිනිසත් ඛවට පැමිණෙන අයද , දේවලෝකයට පැමිණෙන අයද ඉතා ටිකය. මූලාශ්‍ර: සංයු:නි: (5-1): මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත: මනුස්සචුති සූත්‍ර, පි. 374, ESN: 56: Sacchasamyutta: Passing Away as Humans, p. 2374.

▼ ආධ්‍යාත්මික මග යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගත් පුද්ගලයා, සුගතියක යළි උපත ලබයි, ඔහු විශේෂත්වය ට පැමිණෙන බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. සටහන: ආධ්‍යාත්මික මග වර්ධනය කරගත් පුද්ගලයා සතු ගුණ: ත්‍රිවිධ රත්නය පිලිබඳ අවෙච්චා සහගත ප්‍රසාදය, සමාධියට තුඩු දෙන ආරිය කාන්ත ශිලය. මින් හභවන්නේ සෝතාපන්න පුද්ගලයෙක් සතු ගුණයන්ය. මූලාශ්‍ර: සංයු:නි: (5-2): මහාවග්ග:සෝතාපන්නිසංයුත්ත:සරකානි වග්ග: 11.3.1 හා 11.3.2 මහානාම සූත්‍ර, පි.206.

යව

▲ යෞවන මදය: පාලි: යොධ්ධනමදො-youth infatuation: යෞවන මදය - තරුණ මදය ලෙසින්ද පෙන්වයි. තරුණ බැවින් මත්වීමය. බලන්න: මදය.

▲යවමීටි-Sheaf of Barley: යව (බාර්ලි) ධාන්‍යයකි එහි අස්වැන්න ැනීම පිණිස, ඒවා මීටි (කලාප) කොට, බිමදමා මිනිසුන් කත්ලිවලින් තළයි. පළමුව මිනිසුන් 6 දෙනෙක් එකතුව මීටි තළා දමති. සත්වැනි මිනිසා පැමිණ, ඔහුගේ කත්ලියෙන් යවමීටි තළා දමනවිට, ඒවා හොඳින්ම තැලී ඇත. මේ උපමාව ඇසුරු කර බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මය නොදත් පාතග්ජන මිනිසා (අසත්පුරුෂ), කැමති හා අකමැති දේ (බාහිර අරමුණු), සළායතන මගින් අල්වාගෙන (ඇසින් රූප ආදී වශයෙන්), සයවතාවක් තැලීමට ලක්වේ. ඔහු මතු භවය ගැන සිත යොමු කරන්නේ

නම් 7 නි වතාවට ද ඔහුට තැලුම් කැමට සිදුවේ. පංච උපාදාන ස්කන්ධයම, තමාගේ යයි අල්වාගෙන, ලෝකයා විඳින දුක් කරදර පෙන්වීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: ආසිච්චවග්ග:1.19.11 යවකලාපි සූත්‍රය, පි.410.

යස

▲ යසකුල පුත්‍ර තෙර, පවුල හා මිත්‍රයෝ-Yaskulaputhra Thera, family & friends: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1,3

▲ යසෝධරා තෙරණිය-Yasodhara Theraniya: හද්ද කච්චිවානා තෙරණිය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2

▲ යස හා අයස- fame & disrepute: යස (කීර්තිය) හා අයස (අපකීර්තිය) අටලෝදහමකි. බලන්න: අටලෝදහම

▲ යසෝජ තෙර-Yesoja Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

යහ

▲ යහපත් කථාව- Good speech: යහපත් කථාව යනු සුදුසු දෙය සුදුසු වෙලාවේ කථා කිරීමය. බලන්න: කතාව

▲ යහපත් ගුණධර්ම- Good qualities: යහපත් ගුණධර්ම ලෙසින් දක්වා ඇත්තේ, ධර්මානුකූලව වාසය කිරීමය. මෙය ලෝකයේ ලබාගැනීමට දුර්ලභ ධර්මතාවයකි. ධර්මකරුණු තමාගේ ජීවිතයට නො යොදාගැනීම (අනනුයෝගය) හා දහම් කරුණු නිතර ආවර්ජනා නොකිරීම- ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණය නැතිබව, යහපත් ගුණ ධර්ම ඇතිකර ගැනීමට බාධාවකි. බලන්න: ඉෂ්ඨධම්ම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:10.2.8.3 ඉෂ්ඨධම්ම සූත්‍රය, පි.270,EAN:10: 73.3 Wished for, p.522.

▲ යහපත් හා අයහපත් භික්ෂුන්: පාලි:පෙසලා භික්ඛු, පාපිභික්ඛු -well-behaved bhikkhus & evil bhikkhus: ධර්මයට අනුව යහපත් භික්ෂුන්යනු ධර්මානුකූලව වාසය කරන සංඝයාය. අයහපත් භික්ෂුන් යනු ධර්මානුකූලව වාසය නොකරන සංඝයාය, පාපි භික්ෂුන්ය. පාපි භික්ෂුන් බලවත්වූ විට ධර්මය පිරිහේ, යහපත් භික්ෂුන්ගේ බලය අඩුවේ, ඔවුන් ඒ ප්‍රදේශය හැර වෙනත් ස්ථානවලට පිටවේ. එම කරුණ බොහෝ දෙනාට අහිත පිණිස, දුක පිණිස, අනර්ථය පිණිස පවතී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එහෙත්, යහපත් භික්ෂුන් බලවත්වූ විට ධර්මය වැඩේ. පාපි භික්ෂුන්ගේ බලය පිරිහේ. යහපත් භික්ෂුන් වැඩවිසීම, බොහෝ දෙනාට හිත පිණිස, සුවය පිණිස, අර්ථය පිණිස පවතී. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත:2 .1.4.8 සූත්‍රය, පි.172, EAN: 2 : 39.8 Sutta, p.62.

▲ යහපත් ජීවිතය- Good life: ධර්මානුකූලව ජීවිතය ගෙනයාම යහපත් ජීවිතය. පතිමෝක්ඛ සංවරය ඇතිව සිටීම සංඝයාගේ යහපත් ජීවිතයය. ගිහිපිරිසට, යහපත් ජීවිතයක් ගත කිරීමට උපදෙස් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අත්තුපනායික ධම්මපරියාය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සොතාපත්තිසංයුත්ත:වේලුද්චාර සූත්‍රය, පි.178, ESN: Sothapaththi Samyuththa:7.7 The people of Bamboo Gate p. 2191.